

Մարկոս Ազրելիոս ինքնակալին առ
Եպեսիպոս իր քեռորդին գրած
բուղբը:

Մարկոս ինքնակալ Հռոմայ, առա-
ջին հիւպատոս, տրիբուն ժողովը-
ղեան և քրմապետ, Եպեսիպոսի իր
քեռորդւոյն ողջոյն:

Նոյեմբերի քսանուիննին՝ Աննիոս վե-
րոս հօրեղբօրորդիդ եկաւ, բոլոր ազ-
գատոհմիս ուրախացուց իր գալովը ու
Յունաստանէն բերած լուրերովը: Ամե-
նուն հետ խօսեցաւ, իրենց զաւկըներ-
նուն ու բարեկամացը վրայ տեղեկու-
թիւն տուաւ: Ետքը ինքն ու ես մէկդի
քաշուեցանք, քու մէկ թուղթդ տուաւ
ինձի, որ բոլորովին հակառակն է ու-
րիշներուն Յունաստանի վրայ գրածնե-
րուն: Դուն ինձի կը գրես որ ստակ
խրկեմ քեզի՝ ուստանունքդ շարունակելու
համար, ուրիշները կը գրեն որ օրի
վրայ թեթեռութիւններդ կ'եւելցրնս,
ու աշխարհային բաներու մէջ կ'ընկըզ-
միս: Դուն իմ մարմինս ու արիւնս ես,
իմ քեռորդիս ես, իմ աշակերտս եղած
ես. դուն աղէկ որ ըլլայիր, գքեղ զաւ-
կի տեղ կը գնէի. բայց դիք չեն ուզեր
որ և ոչ քեռորդիս ըլլաս, և ոչ գքեղ
որդի կոչեմ, քանի որ ատ թեթեռու-
թեանցդ մէջ կը տևես. վասն զի մարդս
պէտք չէ գէշերու հետ ազգականու-
թիւն ունենայ: Զեմ կրնար ուրանալ
որ գքեղ սրտանց սիրելուս համար՝ ա-
ղիքս չգալարին քու կործանմանդ վր-
րայ: Գիտցիր որ թուղթդ կարդացած
ատենս, իմանալով որ ճամբէ դուրս ե-
լեր ես, արցունք թափեցի. բայց իմաս-
տուն ու զգաստ մարդիկ թէ և ցաւ ըզ-
գան ասանկ բաներ լսելով՝ այսու ամե-
նայնիւ կ'ուզեն լսել, ճարը ընելու հա-
մար: Գիտեմ որ չես կրնար գիտնալ,
բայց լաած կ'ըլլաս, որ խեղճ մայրդ Ան-
նիա Միլենա, որ իմ քոյրս էր, գեռա-
հաս մեռաւ՝ հազիւ տասնըութը տա-
րուան էր. դուն անոր մեռած ատենը
չորս ժամուան տղայ էիր. դուն առտը-
ւանց ծնառ, ինքը կէսօրը մեռաւ, զաւ-

կին կեանկը սկսած ատենը՝ մօրը կեան-
քը լմինցաւ: Դուն քու մայրդ կորալն-
ցուցիր, ես իմ քոյրս՝ որուն նմանը թե-
րես ուրիշ մը չկայ Հռոմայ մէջ. վասն
զի իմաստուն ու զգաստ էր, խոհեմ,
պարկեշտ ու գեղեցիկ, որ թշուառա-
բար հռոմայեցի կանանց վրայ քիչ կը
գտնուի: Քոյրս ըլլալէն՝ ի զատ՝ ես զին-
քը պահած ու հարս ըրած ըլլալովս,
շատ կը սիրէի զինքը. երբոր ինքը մե-
ռաւ հոս 'ի Հռոմ, ես 'ի Հռոդոս ճար-
տասանութեան դաս կու տայի. ամեն
ունեցածս ճարտասանութեան դաս տա-
լէն էր: Երբոր այն տխուր լուրը առի
որ Աննիա Միլենա քոյրս մեռեր էր, ա-
մեն ուրախութիւն գնաց սրտէս, ա-
նանկ նեղութիւն մը եկաւ վրաս՝ որ
բոլոր անդամներս գողալ սկսան, աշուր-
ներէս անդադար արցունք կը վազէր,
ախուվախ ընելէս հեղձամղձուկ կ'ըլ-
լայի, հազար հառաջանք կ'ելէր սրտէս,
ու տրտմութիւնը սրտիս մէջ իր ամեն
ուժը թափելով՝ անանկ եղայ որ ամե-
նէն ուրախ ընկերութիւնը ինձի վիշտ
էր, մինակութիւնը միայն զիս կը միտի-
թարէր: Զեմ կրնար բացատրել որ
ինչ ցաւ եղաւ ինձի Միլենա քրոջս
մահը. քունիս մէջ զինքը երազ կը
տեսնէի, արթուն ատենս՝ իրեն յիշա-
տակը միշտ աչքիս դիմացն էր. յիշե-
լով իր կենդանութիւնը՝ կը վշտանայի
որ ինչպէս մեռաւ: Կեանքս ինձի զառն
էր, սիրով կ'ուզէի գերեզման երթալ.
վասն զի ով որ սրտանց կը ցաւի ուրի-
շի մահուանը վրայ, կը տրտմի իր կե-
նացը վրայ:

Միտքս բերելով որ քոյրս իր կեն-
դանութեանը ատեն՝ ինչպէս զիս կը
սիրէր, ես ալ ինչպէս զինքը կը սիրէի,
ու ինչպէս իմ սէրս իրեն ցուցուցի մե-
ռած ատենը, մտածեցի որ ուրիշ բան
մը չէի կրնար ընել իրեն անանկ հա-
ճոյական՝ ինչպէս մեծցընել իր պզտիկ
թողուցած զաւակը. վասն զի մայր մը
մեռնելու ատեն մանը զաւկըներ որբ
ձգելէն մեծ ցաւ չկրնար ունենալ: Քոյրս
մեռածին պէս Հռոմ եկայ, ու գքեղ
կապուա խրկեցի սնուցանելու, ուր եր-

կու տարի կաթնասուն եղար իմ աշուր-
ներուս զնովը . վասն զի ինչ որ կը
վաստրկէի ճարտասանութեան դաս
տալով՝ ի Հռոդոս , հազիւ կը բաւէր ա-
մեն օրուան ծախուցս . անոր համար
գիշերներն ալ քանի մը ժամ դաս կու
տայի , ու անկէց վաստրկածս կու տայի
ծիծմօրդ . անանկ որ դուն իմ կենացս
դինն ես : Երբոր կաթէն կտրուեցար ,
Բիետրոն քաղաքը խրկեցի զքեզ լու-
կիոս վալերիոս բարեկամիս , որուն քո-
վը կեցար ինչուան հինգ տարուան որ
եղար . հոն թէ քեզի համար և թէ ի-
րեն կը վճարէի . վասն զի շատ աղքատ
էր ու շատախօս , անանկ որ վամենքը
կը ձանձրացնէր . ասանկներուն պիտոր
վճարես որ լուն , ինչպէս իմաստուննե-
րուն՝ որ խօսին :

Հինգ տարուան որ եղար , խրկեցի
զքեզ՝ ի Տերինքոն կամպանիսյ քաղքը-
ներուն մէկը . հոն վարժապետ մը կար
Եմիլիոս Տորկուատոս անունով , որ տը-
ղոց վարպետութիւն կ'ընէր : Քեզի ի-
րեք տարի կարդալ գրել սորվեցընելու
համար՝ իր մէկ որդին ինծի տուաւ որ
չորս տարի յունարէն դաս տամ իրեն .
անանկ որ՝ չէի կընար քեզի կըթութիւն
ու առաքինութիւն վաստրկցընել , ա-
ռանց ես աշխատելու : Երբոր ութը տա-
րուան եղար , ու աղէկ կարդալ ու գրել
գիտէիր , խրկեցի զքեզ՝ ի Տարենտոն
ուամունք ընելու . հոն ալ ես տեսայ
ծախքդ չորս տարի , առատ վճարելով
վարպետներուդ . վասն զի գժբախտա-
բար հիմա մէկը չգտնուիր՝ որ առանց
ստրկի բան սորվեցընէ : Լալով կ'ըսեմ
որ կուինոսո կինկիննատոսին ատենէն
ինչուան 'ի կիննա ու կատուլոս՝ իմաս-
տասիրութեան վարժապետները ամե-
նենին վճարը չէին առներ մէկէն՝ դաս
տալու համար . իրենց վարձքը սրբա-
զան ծերակոյտը կու տար , ու չէր թո-
ղուր որ մէկը ստակ չունենալուն հա-
մար զրկուի սորվելէն : վասն զի ան ա-
տենները ով որ կ'ուզէր առաքինու-
թիւն ու զիտութիւն սորվիլ , պէտք ե-
ղած ծախքը տէրութիւնը կը հոգար :
Մեր առջններն որ ամեն բանի մէջ

կարգաւորեալ էին , չէ թէ միայն պաշ-
աճնները կարգով կանոնով կը բաժ-
նէին , այլ ծախք ընելու ալ կարգ կա-
նոն ունէին . վասն զի հասարակաց բա-
րիքը՝ հասարակաց գանձէն կը վճա-
րէին : Նախ՝ քուրմերուն ապրուստը .
Երկրորդ ուսմանց վարժապետներուն .
Երրորդ՝ այրիներուն ու որբերուն . չոր-
րորդ՝ օտար ասպետներուն , որոնք ինք-
նակամ Հոռմայեցի կը գրուէին . հին-
գերորդ՝ ծեր զինուորներուն , որոնք որ
երաւնը վեցարի պատերազմի մէջ ծա-
ռայեր էին . վասն զի ասոնք իրենց պա-
տուովը իրենց տունը դառնալով , տէ-
րութենէ ունէին իրենց ապրուստը :

Տասը տարիէն ետքը՝ ես անձամբ ե-
կայ՝ ի Տարենտոն , ու զքեզ Հոռմ բե-
րի , հոս քեզի ճարտասանութեան , տը-
րամարանութեան , մաթէմաթիգայի ու
աստղաբաշխութեան դաս տուի . իմ
տունս պահելով զքեզ ինծի ընկեր ,
ինծի հետ կերակուրդ կ'ուտէիր , իմ
անկողնիս մէջ կը քնանայիր , զքեզ
սրտիս ու հոգւոյս մէջը կը պահէի , զոր
աւելի պիտոր սեպես քան թէ քեզի
տունս ու ամեն բան տալս . վասն զի
այն է ճշմարիտ բարերարութիւն , որ
առանց շահու մը ակնկալութիւն ունե-
նալու կ'ընէ մարդո : Ասանկ ալ կեցար
հետս՝ ի Լաւրենտոն , 'ի Հոռմոս , 'ի
Նէապոլիս և 'ի Կապուա , ինչուան որ
աստուածները զիս Հոռմայ ինքնակալ
ըրին . ան ատեննը մտածեցի խրկել ըզ-
քեզ , ինչպէս որ խրկեցի՝ 'ի Յունա-
ստան՝ որպէս զի յունարէն սորվիս , ու
վարժիս ընելու ինչ որ ճշմարիտ իմաս-
տասիրութիւնը կը սորվեցընէ : Վասն
զի ճշմարիտ ու առաքինի իմաստասէրը
պէտք է իր գործքովը հաստատէ ինչ
որ բերնով կը քարոզէ . այնչափ պար-
սաւելի չէ անարդ մարդ մը՝ որ ինքը
զինքը խելացիի տեղ կը դնէ , ու կ'ուզէ
որ ուրիշներն ալ զինքը առաքինի մար-
դու տեղ դնեն , ինչպէս ան որ շատ կը
խօսի ու քիչ կը գործէ , վասն զի ա-
ղէկ խօսող ու անիրաւութիւն ընտղ
մարդը , կ'աւրէ հասարակապետու-
թիւնը , ու ետքը ետքը կը կործանէ :

Երբոր զքեզ Հոռոմէն հանեցի ու Յունաստան Խրկեցի, զքեզ ընկերութենէս հեռացընելու համար չըրի, որպէս զի աղքատութեանս համը առած ըլլալով՝ յաջողութեանս համը չառնես, այլ վախցայ որ կարիճ առողջ ու աղատ ըլլալով՝ չըլլայ թէ արքունեացս մէջ աւրուիս. կարծեցի որ դուն ալ զիս անանկ կը սիրես, ինչպէս որ ես զքեզ կը սիրեմ՝ քեսորդիս ըլլալով. վասն զի թագաւորներն որ դեռահասակ բարեկամներ կ'ուզեն քովերնին, խոհեմութիւն չեն ըներ, ու անոնց թեթև ըլլալուն պատճառ կու տան :

Պատմեցի քեզի ինչ որ ես քեզի ըրի. հիմայ կ'ուզեմ ըսել ինչ որ ամենն ալ գիտեն որ դուն ըրիր ու կ'ընես 'ի Յունաստան : Միտքդ գնելով որ գեղեցիկ կտրիճ մըն ես՝ ամեն ուսմունքդ թողուցեր, ու արհամարհելով իմ Խրատներու թեթև պատանեաց հետ մէկ եղած, ինչ ստակ որ քեզի կը խրկեմ՝ զրեանք գնելու՝ խաղի ու մոլութիւններու կը մըսիս եղեր : Թէպէտ և ըրածդ՝ քեզի միսաս է, բայց ինծի ցաւ կու տայ. վասն զի հասարակօրէն տղայ մը որ գէշ կ'ելլէ, զինքը նայողները կը մեղադրուին : Զեմ ցաւիր որ քեզ պահեցի, քեզի կարդալ և ուսմունք սորվեցընել տուի, գքեզ տունս ու իմանկողինս առի . չեմ ցաւիր որ քեզի համար այնչափ ծախք ըրի, այլ իրաւցընէ կը ցաւիմ որ դուն կ'ըլլաս պատճառ որ դադրիմ քեզի բարկի ընելէն . վասն զի առատ թագաւորները բանէ մը անանկ չեն վշտանար, ինչպէս իրենց բարերարութեանը արժանի մարդ չգտնելէն : Ըսին ինծի՝ ինչ առողջ ու գեղեցիկ ես եղեր, բայց բնութեան տուած աս ձիրքերովդ անանկ հպարտացեր ես՝ որ անոնք վայելելու համար իմաստասիրութիւնը մէկդի ձգեր ես : Աս բանը շատ վշտացուց զիս . վասն զի մարմնոյ գեղեցիութիւնը՝ թէ շուտ թէ ուշ՝ կը կորսուի գերեզմանին մէջ . բայց առաքինութիւնն ու գիտութիւնը անմահ կ'ընեն մարդուս յիշատակը : Ոչ զիք հրամ

մեցին, և ոչ ակադեմիաները կ'ուզեն որ մարդս իմաստասէր ըլլալու համար կայտառ դէմք ու փայլուն մարմին ու նենայ . ճշմարիտ իմաստասիրին աշուըները խորունկ՝ ընկրուիները այրած՝ զլուխը ճաղատ՝ ծնօտները ներս քաշուած՝ երեսները դեղնած՝ մարմինը տկար ու ցամաք՝ ոտուըները բոպիկ՝ հագուստը հին կ'ըլլայ . քիչ կ'ուտէ, քիչ կը քնանայ, վերջապէս սպարտացիի մը պէս կ'ապրի, ու յոյնի մը պէս կը խօսի : Քաջ զօրավարի մը նշանը սպիրին են, ու քաջ իմաստասիրին նշանը խրատակրօն կեանք՝ վասն զի այնչափ պէտք է ցաւի իմաստուն մը անկիրթ ըսուելէն, որչափ որ զօրավար մը վախկոտ ըսուելէն : Իմաստասէր եղողը պէտք է որ իր նախնեացը հնութիւնները սորվի, խորունկ բաներ գրէ յետնոց համար, ճշմարիտ վարդապետութիւն սորվեցընէ կենդանի եղողներուն, գիտնայ աստղերուն շարժմունքը, տարերաց փոփոխմունքը : Բայց գիտնաս Եպեսիպապոս որ՝ ոչ ոք, ոչ 'ի Հռոմ և ոչ 'ի Յունաստան, ասքաները սորվեցաւ՝ առանց անզբազ միտք ունենալու ու առանց մարմնոյ փափկութիւնները մէկդի ձգելու : Անասնոց ազգակից ենք մարմնով, իսկ հոգւով ազգակից ենք աստուածներուն . մարմնոյ անասնականութեանն որ հետևինք, մեզմէ վար կ'ըլլանք . մեր հոգւոյն որ հետևինք, մեզմէ վեր կ'ըլլանք . վասն զի զգայականութիւնը ըղմեզ անաստուններէն վար կրնայ ընել, իսկ բանականութիւնը՝ մարդիկներէն վեր : Մարդս 'ի բնութենէ կը բաղձայ վեր ելլէ՝ քան թէ վար իջնալ, ժողվել՝ քան թէ ցրուել, հրամմել քան թէ հնապանդիլ . թէ որ աս ասանկ է՝ ինչու մոլութիւններով նուաստացնենք զմեզ քան զանասունները, երբոր կրնանք առաքինութիւններով մարդկանցմէ վերըլլալ : Ան բաներուն մէջ, որոնցմով մարդս կրնայ պարծիլ, ամենէն դիւրաբեկը՝ ամենէն դիւրաւ աւրբուղը՝ առողջ ջութիւնն ու գեղեցիութիւնն է, որոնցմով կը հպարտանանք : Ինծի կ'երենայ որ առողջութեան ու գեղեցիութեան

վրայ պարծիլը՝ երավի մէջ հարուստ ու իշխան ըլլալու պէս է, որ մարդ արթընցածին պէս կ'իմանայ որ աղքատ ու անկարող է: Իրաւցընէ ասանկ ըլլալը իմանալու համար՝ երևակայէ դեռահասակ կարիճ մը, զլուխը չափաւոր, մազերը դեղին, ճակատը լայն, աշուըները սև, ծնօանները ճերմակ, քիթը սուր, շրթունքը կարմիր, մօրուքը երկու գին ճգքուած, դէմքը զուարթ, զիզը կլոր, մարմինը առողջ ու համեմատ անդամներով, անանկ որ ամեն տեսնողին աչքը կը պարարի, ու սիրտը կը սիրէ զինքը: Թէ որ ատ կտրիճը ատանկ աղուոր ու առողջ երկան ատեն տեսէր իր գեղեցկութեանը մէջ, պէտք էր բաղձալ գեղեցկութեան ու պահել. վասն զի թէ որ անասնոց վրայ ալ՝ շէնքերու վրայ ալ՝ կը սիրենք գեղեցկութիւնը, բանաւոր բան է որ մեր վրայ ալ բաղձանք ունենանք: Բայց ատ գեղածաղիկ հասակը ծաղկաւէտ ծառի մը պէս է, որ երէկ առողջ գեղեցիկ ու ամբողջ կեցած էր՝ առանց վափի մը որ իր գեղեցկութիւնը կորսընցընէ, յանկարծ տապախառն խորչակ մը տառապանաց կ'այրէ զանիկայ, թշնամոյ կացին մը կը կտրէ, անկարծելի պատահաց մեղուները կը ցամքեցընեն, կարծութեան կենաց որդը կը կրծէ, ու մահուան փառութիւնը զինքը կը կործանէ: Ո՛վ կեանք մարդկային, միշտ թշուառ. երկնից աստեղատունները անողորմ ըսեմ, թէ զքեզ գժբախտ. վասն զի անոնք ասանկ ուղելով, ու զուն դէմ չկենալով անոնց, քունիդ մէջ զուարծութիւն կու տան քեզի, արթընցած ատենդ տառապանք. նեղութիւնները քաշել կու տան քեզի, հանգիստը հեռուանց կը ցուցընեն. ձախորդութիւնը փորձել կու տան, յանողութիւնը տեսնալ միայն. կեանքը չափով կու տան, մահը առանց չափի:

Չար ու ախտաւոր մարդիկ կ'ըսեն որ խիստ զուարծալի է իրենց զքօսանաց ու հեշտութեանց մէջ ապրիլը. բայց ես երգում կ'ընեմ որ իրենց մոլութիւններովը զուարծացողներուն մէ-

կը չէ եղած, որ եսքը անոնցմէ մեծադոյն վիշտ ունեցած չըլլայ. կ'ուզէի որ աշուլնին բացուէր, ու տեսնէին որ ինչ պատրանաց մէջ են: Հեշտութիւնները ախորժելի ըլլալով մեր մարմնոյն՝ կը խարեն զմեզ որ մեզի հետ պիտոր կենան, բայց կ'անցնին կ'երթան, ու կը թողուն հիւանդութիւն ու տառապանք՝ որոնք հոգինիս կը մաշեն:

Եպեսիպպէ, կը զարմանամ որ ինչպէս չես մոտածեր քու գեղեցկութեանդինչ ըլլալիքը, տեսնելով ուրիշիւններունը գերեզմանին մէջ ինչ ըլլալը: Քանի որ ծառերը պարտիզին մէջն են, տերեներուն ու պտղոց զանազանութենէն կը ճանչցուի տարբերութիւննին. կաղնին տերեներէն, արմաւենին պտղէն, որթը ողկուզներէն. բայց երբոր արմատնին կը չորնայ, պտուզնին կը քաղուի, տերենին կը թափի, ու կը կտրուին՝ կրակը կը ձգուին՝ մոխիր կ'ըլլան, կը հարցընեմ որ ով կրնայ ճանչնալ որ մոխիրը որ ծառինն է: Ասանկ ալ մենք ենք. քանի որ կ'ապրինք՝ մէկը իր տերեներէն՝ այսինքն խօսքերէն կը ճանչցուի, մէկը իր պտուզներէն՝ այսինքն բարերարութիւններէն, մէկը իր կեղեւէն՝ այսինքն հարատութենէն, մէկը իր ծաղկէն՝ այսինքն գեղեցկութենէն, մէկը պղտիկութենէն՝ ինչպէս գաճաճը, մէկը մեծութենէն՝ ինչպէս հսկայն. բայց միայն մէկ բանի մը մէջ տարբերութիւն չունինք, այսինքն որ ամենքս ալ դէպ՚ի գերեզման կ'երթանք միշտ առանց կենալու: Հիմայ կը հարցընեմ. երբոր մահը ամենքս ալ վերցընէ աշխարհէն ու գերեզմանին մէջ փոտեցընէ, ինչ տարբերութիւն պիտոր ունենայ զեղեցիկը տգեղէն: Զեմ ուզեր ասով քու մահդ գուշակել. վասն զի մոլութեանց մէջ ընկղմած՝ չես ուզեր մահուան անունը լսել. բայց աս միայն կ'ըսեմ քեզի, թէ և ծանր գայ ականչիդ: Ճնար մեռնելու համար, ու կ'ապրիս մեռնելու համար. մէկը կը ծնանի, մէկալը կը մեռնի՝ անոր տեղ տալու համար. աղու մը ծնանելը՝ իր պապն ու հայրը գերեզման հրաւիրել է: Մէկը

Հարցընելու որ ըլլայ ինծի՝ թէ մահը ի՞նչ է, կըսեմ որ աս ողորմելի կեանքէն ազատիլ է: Ամեն տեղ կարդացեր եմ, շատ անգամ տեսեր ալ եմ հիմա կուան ատենս, ու կը մտածեմ որ ինչուան ետքն ալ ասանկ պիտոր ըլլայ: այսինքն երբոր մէկը իր կենաց քաղցրագոյն վայեկքին մէջն է, մահը վրայ կը համնի. երբոր աւելի կը սոսկայ մահուընէ, ան ատենը կեանքը կը կորսընցընէ: Ո՛վ դիք, չեմ գիտեր որ զձեղ անդութ կոչեմ թէ դժած: որ մեզի մարմին ու ոսկերք կու տաք, պատիւ, հարստութիւն, զուարճութիւն, ու ամեն անասուններուն վրայ իշխանութիւն, բայց կենաց վախճանն ալ մէկտեղ: Զկրնալով ընել որչափ որ կ'ուզեմ, կը հարկաւորիմ ուզել որչափ որ կրնամ. ուստի թէ որ ուզածիս պէս կարենայի ընել, աւելի կ'ուզէի օր մը ապահով կեանք ունենալ քան թէ չոռմայ ամեն հարստութիւնը: Ի՞նչ օդուտ է աշխատիլ պատիւ ու հարըստութիւն ունենալու, երբոր ամեն օր կը պակսի կենացս մէկ օրը:

Բայց մեր առջի խօսքը դառնանք. դուն, Եպեսիպապէ, որ քու գեղեցկութեանդ համար՝ վրադ ատ մեծ համարմանքը ունիս, կ'ուզէի որ ըսէիր ինծի՝ թէ քու և թէ ուրիշ աղուոր կտրիծներու կողմանէ, կը մտածէք որ օր մը պիտոր ծեր ըլլաք: Երբոր կը մտածեմ որ քանի բարեկամներս քիչ տարի առաջ զեղեցիկ կտրիծներ էին, ու հիմայ ծեր՝ նիհար՝ հիւանդ ու տգեղ կը տեսնամ զիրենք, ինծի կու գայ որ ան ատենը երազ կը տեսնէի, կամ թէ հիմակուան տեսածներս անոնք չեն: Ի՞նչ սոսկալի բան. թէ որ մէկու մը միայն պատահէր՝ անհաւատալի կ'ըլլար, բայց ամենուն կը պատահի. քիչ ատենի մէջ բերնին համեմատութիւնը կը փոխուի, դէմքին փայլունութիւնը կ'երթայ, երեսները կը կոընճմբտին, աշուըները կը պղտորի՝ մշուշ կը տեսնայ, փղոսկրի պէս ճերմակ ակուաները կը սկնան, արագընթաց ոտուըներուն կապ կը դնէ ոտնառութիւնը, սիրուն բազուկները

կաթուածով կը խեղանան, ողորկ վիզը կը խորշոմի, շիփշիտակ հասակը կը կորանայ. վերջապէս ինքը զինքը չճանչնար թէ նոյն մարդն է:

Քեզի կ'ըսեմ, Եպեսիպապէ, որ գեղեցկութեանդ վրայ կը պարծիս. պարծէ որչափ որ կրնաս, մեծ բանի տեղ զիր զքեզ գեղեցկութեանդ համար, բայց գիտցիր որ գեղեցկութիւնը ուրիշ բան չէ պատանեաց համար՝ բայց վարգոյր մը աշուընուն առջին, քար մը՝ ոտուընին անոր զարնելու ու ինալու, ձեռնակապ մը՝ գործքի հետ չըլլալու, գահիծ մը՝ իրենց սիրտը տանջելու, գող մը իրենց ժամանակին, վտանգ մը իրենց կենացը, պատճառ մը նախանձու, ու պղծութեան զրդիու: Եւ որովհետեւ ուսմունքդ ձեռքէ ձգեր ես՝ ասկէց ետքը պարտական չէի քեզի ստակ զրկելու, մանաւանդ քու ըրածներուդ համար. այսու ամենայնիւ՝ Ակոս Վեզենոսին հետ երկու հազար սեստերտ կը զրկեմ քեզի հագուստի համար: Բայց իրաւցընէ շատ ապերախտ կ'ըլլաս, թէ որ ըրած մեծ բարիքս չճանչնաս:

Հոս տեղի վրայ ուրիշ բան չունիմ դրելու քեզի, բայց միայն որ Աննաքոյրդ հարս եղաւ, ու դոհ եմ կ'ըսէ. բայց զիք չնորհեն որ այնպէս ըլլայ. վասն զի մարդիկ կրնան ստըկով օգնել աղջիկներուն հարս ըլլալու, բայց գոհ ըլլալնին՝ զիք միայն կրնան ընել: Տորինկա հօրեղբօրդ դուստրը Սպանիա զնաց. ստոյգ կ'ըսեմ որ քիչ հոգ չունեցայ իր վրան, իրեք օր Սալարեան ճամբուն մէջ պահուըտելէն՝ իմեր. վասն զի աղջիկ մը որ իր այգեկութը ատենէն առաջ կ'ընէ, պէտք կ'ըլլայ որ պատերազմական մարդկանց հետ ըլլայ: Աննիոս Հոռվիոս բարեկամդ ու ընկերդ՝ գիտցիր որ Պոնտոսի կղզոյն քաղաքապետ զնաց ծերակուտին կովմանէ. թէ և զեռահասակ է, բայց խոհեմութիւնը արժանի կ'ընէ զինքը ատ պատուոյն: Յուսամ որ իրեն յանձնուած պաշտօնը աղէկ կատարէ. վասն զի շատ ծերերուն ու խոհեմ պատանեաց մէջ աւե-

լի կ'ընտրեմ պատանեաց խոհեմութիւնը քան թէ ծերոց ալիքը։ Փաւստինաս քեզի բարև կ'ընէ . սույզ գիտցիր որ քեզի համար շատ կը բարեխօսէ ին ծի. ամեն օր գլուխս կը ցաւցընէ որ հետդ չսրդողիմ, ըսելով որ խոհեմ մարդիկ պատանեաց թեթևութիւններուն պէտք չէ նային, ու ծեր չկայ որ ամենայն մասմբ պատանի եղած չըլլայ։ Աս նիւթիս վրայ ուրիշ բան չեմ գրեր քեզի, աս միայն կ'ըսեմ. դուն աղէկ որ ըլլաս, ես չեմ կրնար ուրանալ քեռորդիս, իմ ձեռասունս ու աշկերտս ըլլադ։ Թէ որ տեսնեմ քու զգաստանալդ, հետդ կը հաշտուիմ. վասն զի իրար սիրողներուն սրտէն ուրիշ բան չկրնար բարկութիւնը դուրս ընել, բայց միայն իրենց յանցանկը ճանչնալն ու ուղղելը։ Աս բաները քեզի գրելուս պատճառը՝ Փաւստինային գլուխս ցաւցընելը եղաւ։ Դիք ամեն վտանգէ պահեն զքեզ. խնդրէ իրենցմէ որ քուվարդդ կարենաս ուղղել։ Մարկոս ինքնակալ չումայ իր ձեռքովը կը զրէ քեզի Աննիոսի Եպեսիպապուի։

ՃԱՆԱՊԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԶՈՒՄՐ ՃԻՑԵՐՁԻ ՕՂԼՈՒ ՔԱՀԱԱՑԻ
(Տես երես 145)

Եղբայր, այսուհետեւ պատմենք սուրբ Յորդանանանց զգնալն և զգալն մի ըստ միոչէ։

Յորժամ կամենաս զնալ 'ի սուրբ Յորդանան, ծաղկազարդին օրն քիրածիքն և ֆէլլահներն դալ և զնալ են . ոմն դանիբրմնոյ ձգէ փեկի¹. և ոմն ախվայ. թէ այլ ուրիշ մարդու տավար չի բռնես տէյի. ապա առաւօտուն տեսանես, եղբայր, վանից դռան առջնն մի կողմն Բէթլէհէմի ֆէլլահներն, միւս կողմն շամցի զաթրճիքն. նոքա կ'ըսեն

թէ մեք կու տանիմք. միւսն կ'ըսեն թէ մեք կու տանիմք. և ես դուրս ելայ՝ զուղտն նայիլ գնացի. նա տեսնեմ որ մէկ զմէկ ինկան՝ սօփայ սօփայի. ուղտերն մէկ մէկի խառնվեցան. քարն իրերն անձրև կու թափի. եկն միտս իմ, մոտայ ուղտին փորուն ներքև, հաղիւ ազատեցայ. և վանից դուռն ճորով գըտայ. նա տեսանեմ արապ թէլլան եկ, ելաւ բարձր տեղ և ձայնեց. ամենեւ քեան լուռ կացին թէ տեսանեմք ինչ կու կանչէ. այսպէս ասաց. թէ, Շամշէկը տանին ըխտաւորք զջուրն, ապա թէ զի օգտէ՝ ապա Բէթլէհէմցիք տանին։ Եւ ֆէլլահնին նկուն եղեն, և ես տեսա անդ ղաթրճի մի զօրեղ, և տաւարնին լաւ. իսկոյն ձեռացն բռնեցի և ասացի, քանի տաւար ունիս. նա ասաց թէ ութը տաւար. չորսն բռնեցի, քաշեցի ներս վանկն։

Եւ հեծաք ելաք ճանապարհ ղաթար ղաթար. հաղիւ հասաք 'ի մէկ մէյտան լեառ մի, և անդ սակաւ մի էկէնմիշ եղաք՝ մինչև յետի ըխտաւորն գայ, անտի չուվեցաք. ահա կու զնամք սարք տեղ. նեղ և լայն, դուր և փոս. եօխուշ մի վայր իջաք, մեծ եւազլյ՝ մի, չատրըներն տեսաք. և պայրախներն 'ի մեր առաջնէ. եթէ հարցանես, մինչև քսանը օթը պայրախ համարիցի. Սա եազն երկով է եղբայր. և ես լուեալ էի թէ վանից չատրըն քով իջի. հետս ունէի փոքր չատրը մի, իջայ անդ. շուտով տղաքն դուրսմիշ արին, քանզի օտան էի մոռացեր, անդ ֆէլլահնին դանութեն դուրմիշ արեր, մէկ օխլամուր սըրըին՝ վեց փարայ առաք. — այ ախմախ. քսան փարայ ուղէ, քանզի պիտոյ է. — և մոտաք 'ի մէջն, որ այն զանութնին մեր զիմացն էր. զինչ ուղես անդ գտանի. Զախ կողմն բարձր լեռներ, բայց մի լեռն կայ քան զամենայն բարձր է. և կայ զլուխն եկեղեցնայ տեղ. սա է փորձութեան լեառն, որ ասաց սատանայ, եթէ դու ես Քրիստոս՝ ասա զի քարինքս այս հաց լինիցին. և ասաց

1 Գրաւական։

1 Դաշտ մարգագետին։